

taal:
unie

Website rijketeksten.org

Een verzameling rijke teksten voor het
leerplichtonderwijs

Heleen Rijckaert (hrijckaert@taalunie.org)

Sien Buelens (sbuelens@taalunie.org)

PONS

Fris nieuwkomersonderwijs

- 4, *EEN brug* VOOR EX-OKAN-LEERLINGEN
- 8, *In gesprek met* EEN VERVOLGSCHOOLCOACH, OKAN-COÖRDINATOR EN OPVANGCOACH
- 14, *Literatuur* IN DE OKAN-KLAS
- 16, DE IDEALE OKAN-*boekenkast*

OKAN / ISK en daarna

**Aanbevelingen voor
de doorstroom van
nieuwkomersleerlingen
naar het vervolgonderwijs
in Nederland en Vlaanderen**

IK BEN EEN HELD

Astrid Sercu

Fictie
Niveau

Korte inhoud

De ik-figuur zit in de klas. Samen met zijn beste vriend Max en Yana, het meisje op wie hij een oogje heeft, volgt hij de les Engels. Als de hoofdpersoon opstaat om het gordijn te sluiten, merkt hij plots dat er brand is in de bakkerij aan de overkant van de straat. Hij aarzelt niet, rent de straat over en gaat de bakkerij binnen om een jongetje te redden. Terug in de klas krijgt hij een groot applaus omdat hij een held is.

Centrale thema's

heldendaden

indruk willen maken op iemand

Tekstkenmerken

Het verhaal is opgebouwd uit 12 korte alinea's met een chronologische opbouw.

Concepten
heldendaden

Woordenschat
de held, redden, helpen, branden, de brandweer

Noodzakelijke voorkennis

Ontwikkelingsdoelen

- De leerlingen kunnen op structurerend niveau doelgericht relevante informatie selecteren uit mondelinge en schriftelijke teksten: de hoofdgedachte achterhalen, informatie doelgericht selecteren, de tekststructuur en samenhang achterhalen, de informatie doelgericht en passend ordenen.
- De leerlingen kunnen op het vlak van expressie: de eigen uitdrukkingsvormen ontdekken en exploreren aan de hand van cultuuruitingen zoals muziek, beweging, beeld, woord en media.
- De leerlingen kunnen op het vlak van sociale vaardigheden, burgerzin en interculturaliteit: een beroep doen op voor hen maatschappelijk relevante instellingen en vormen van maatschappelijke dienstverlening, op de eerste plaats hulplijnen en lage drempelvoorzieningen in hun leefomgeving.

Lesdoelen

- De leerlingen passen de leesstrategieën 'visualiseren' en 'verbinden' toe onder begeleiding.
- De leerlingen verbinden het teksttype 'strip' met enkele specifieke kenmerken.
- De leerlingen visualiseren de gebeurtenissen in de tekst door het verhaal om te vormen tot een strip.
- De leerlingen verbinden de tekstinhoud met eigen ervaringen over helden en hulpdiensten.

Ruzie

Gil vander Heyden

Poëzie
Niveau

Korte inhoud

De vader van de ik-verteller heeft ruzie met de buurman. Wil dat dan zeggen dat de ik ook niet meer mag omgaan met Bram, de zoon van de buurman?

Centrale thema's

ruzie
buren
vriendschap
burenruzie

Tekstkenmerken

Gedicht met drie strofes in (bedrieglijk?) eenvoudige taal.

Concepten

buren, ruzie, burenruzie

Woordenschat

de vader, de zoon, de buurman, de ruzie, de burenruzie, ruzie hebben, de avond, morgen, persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden (mijn, zijn, ik, wij, hem, ...)

Noodzakelijke voorkennis

Ontwikkelingsdoelen

- De leerlingen kunnen op structurerend niveau relevante informatie mondeling en schriftelijk formuleren en uitwisselen: informatie verkort weergeven, informatie samenhangend en gestructureerd weergeven.
- De leerlingen kunnen op beoordelend niveau relevante informatie uit mondelinge en schriftelijke teksten kritisch verwerken: informatie uit de tekst halen, ordenen en beoordelen op basis van informatie uit andere bronnen en/of eigen referentiekader.
- De leerlingen kunnen op beoordelend niveau mondeling en schriftelijk een persoonlijke analyse van relevante informatie formuleren en uitwisselen: informatie achterhalen, ordenen en op basis van informatie uit andere bronnen en/of eigen referentiekader die informatie beoordelend bespreken.
- De leerlingen kunnen op beschrijvend niveau mondeling en schriftelijk om uitleg vragen, problemen signaleren of aangeven dat ze iets niet begrijpen: informatie doorgeven, informatie geven en vragen, een spontane reactie geven.
- De leerlingen kunnen in voor hen relevante en concrete taalgebruikssituaties waar nodig en op hun niveau taalstrategieën inzetten waaronder: de betekenis afleiden uit de context; controleren of ze de boodschap begrepen hebben.

Lesdoelen

- De leerlingen verzinnen samen inhoud en tekst bij foto's.
- De leerlingen werken samen: ze leggen al hun leesvaardigheden samen om het gedicht te begrijpen.
- De leerlingen passen de leesstrategieën 'vragen stellen' en 'samenvatten' toe onder begeleiding.
- De leerlingen kunnen samen een nieuw gedicht creëren door het gedicht opnieuw te schrijven vanuit een ander perspectief.
- De leerlingen geven hun mening over de keuze van de 'ik' in het gedicht en vergelijken met wat ze zelf zouden doen.

Inhoud van de presentatie

1. Waarom een website met rijke teksten?
2. Wat zijn rijke teksten en waarom is het belangrijk om ermee te werken?
3. Rijke teksten voor ALLE leerlingen: Waarom + Hoe
4. Hoe vind je rijke teksten?
5. Vertaling naar de website
6. Vragen en discussie

Waarom een website met
'rijke teksten'?

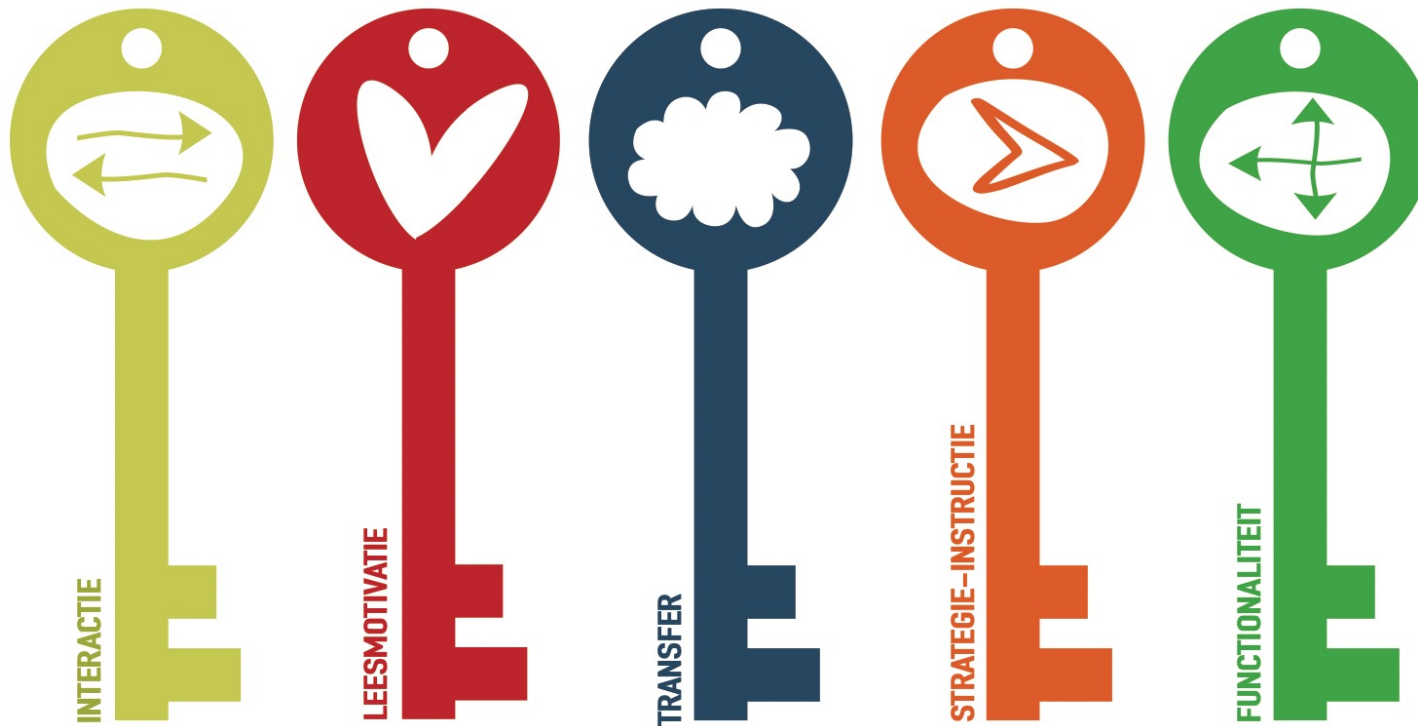

- Vloeit voort uit actieplan *Effectief onderwijs in begrijpend lezen* (2019)
- Veel aandacht voor 'hoe' (didactiek), weinig voor 'wat'
- Onderwijsprofessionals: "Waar vind ik dan die teksten?"

Effectieve didactiek

Vijf sleutels en rijke teksten

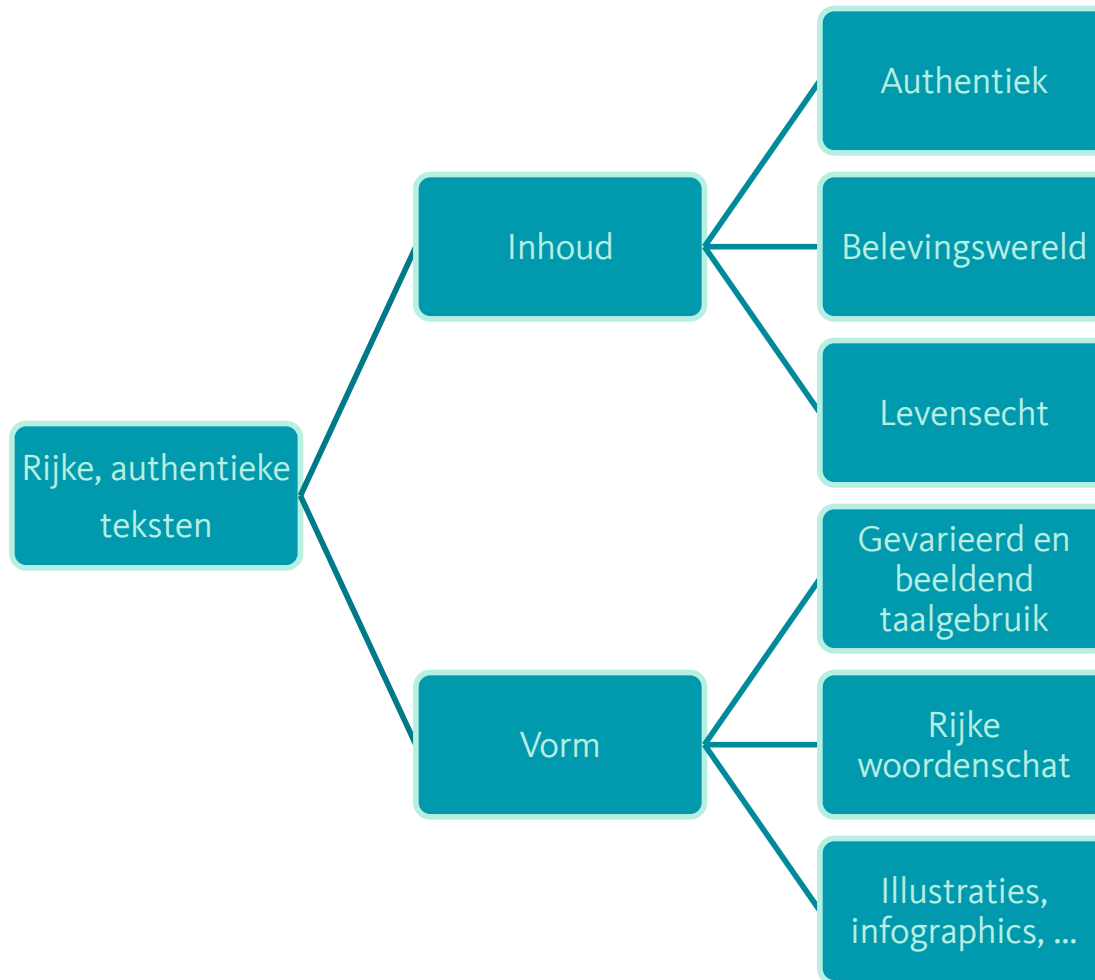
Leren om te lezen
Lezen om te leren

taal:
unie

Werkgroep + drie redactieraden (6 – 10 jaar, 10 – 14 jaar, 14 – 18 jaar)

Wat zijn rijke teksten en
waarom is het belangrijk
om ermee te werken?

“De wereld buiten de school”

Rijke vs. verarmde teksten

- Herschreven teksten voor een bepaald doel:
 - Educatief doel
 - Lees-technisch doel
 - Taalverwervingsdoel
 - Woordenschatdoel
 - Leesstrategieën oefenen
 - Specifieke moraal overbrengen
 - Opsommende studieteksten: zoveel mogelijk informatie in zo kort mogelijke teksten
 - Commercieel doel

Rijke teksten...

- ... zetten aan tot denken
- ... nodigen uit om te kijken vanuit andere perspectieven
- ... leggen verband tussen het onderwerp van de tekst en wereld / andere gebeurtenissen
- ... bevatten een evenwichtige verdeling tussen nieuwe en onbekende informatie
- literaire teksten
 - Vakmanschap van de auteur is de sleutel > > ‘Rijke teksten voor OKAN’

Vier cruciale vragen

Does the text contain information that can be of use in the real world outside the classroom?

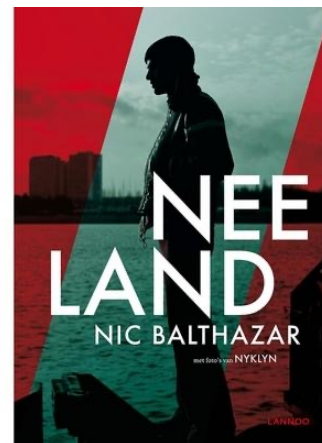
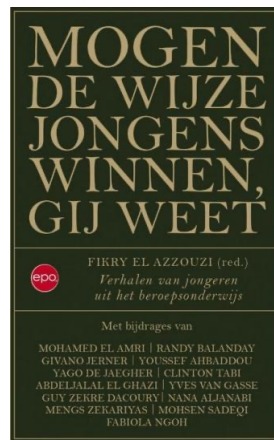
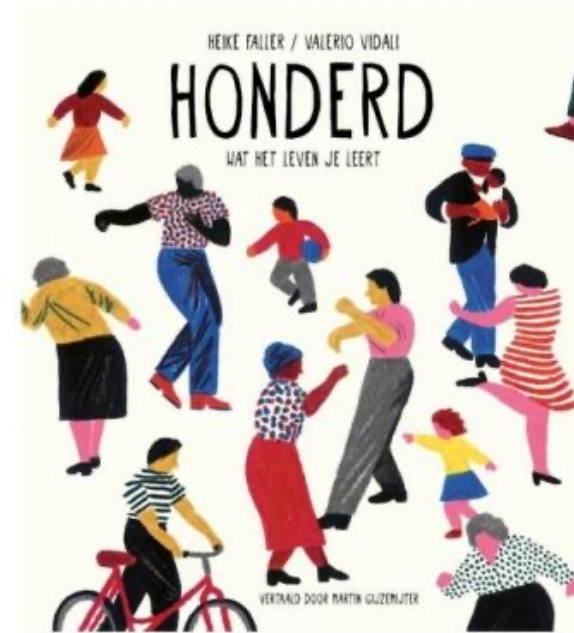
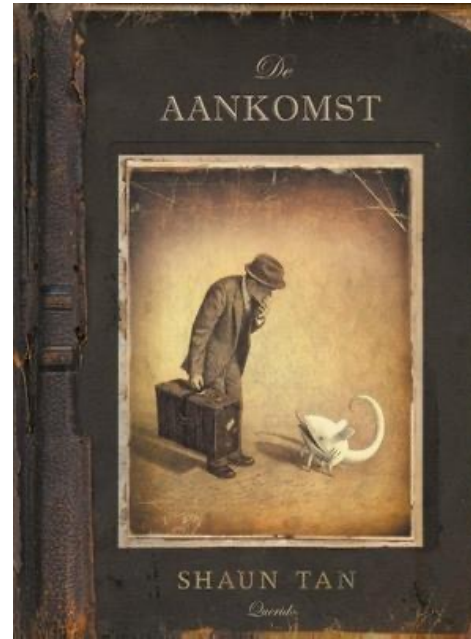
Does the content help students relate their experiences, situation and country to the world as a whole?

Is the text generative and can productive tasks be tailored?

Is the content of the text authentic and does it lend itself to further research and exploration?

De echte rijkdom van de
tekst ontstaat in de
interactie met de lezer

taal:
unie

taal:
unie

Rijke teksten voor alle
leerlingen: waarom + hoe

taal:
unie

Rijke teksten voor ALLE leerlingen - WAAROM

- Land (2009) – Van Silfhout (2014): teksten die speciaal voor moeilijke lezers zijn geschreven; juist moeilijker te begrijpen:
 - Grotere belasting voor het werkgeheugen vanwege opsommend karakter
 - Verbindingswoorden ontbreken: leerlingen leggen zelf alle verbanden
 - Onnatuurlijk taalgebruik
- Woordenschatuitbreiding gebeurt door kennismaking met hoog- en laagfrequente woorden via authentieke teksten
 - Zelf lezen én voorlezen

Rijke teksten voor ALLE leerlingen – NT2-leerders

- Aandacht voor tweedetaalverwerving via expliciete instructie, ...
- ... maar ook: **rijk taalaanbod**, veel mondelinge interactie vanuit hoge verwachtingen en met adequate ondersteuning.
- Rijke teksten lezen en beluisteren
- Scaffolding (bijvoorbeeld via moedertaal)

Rijke teksten voor ALLE leerlingen - HOE

- Differentiatie
- Modeling
- Scaffolding: ‘tijdelijk bouwen van steigers’
 - Ondersteuning opbouwen, maar ook durven afbouwen
 - Manier van feedback geven
 - Vormen van samenwerkend leren >> ‘peer-scaffolding’
 - Pre-teaching met filmpjes, foto’s, teksten, websites, ... >> oriënteren op de tekst + kennisopbouw
 - ICT-middelen: voorleessoftware, Google Translate, Chat GPT, DeepL, ...
 - Inzetten van moedertaal
- Luisteren, (interactief) voorlezen en samenlezen

Voorbeeld: *Ruzie* (Gil
vander Heyden)

Ruzie

Gil vander Heyden

Mijn vader en de buurman
hebben ruzie.
Zijn zoon is mijn vriend.
Hij mag niet meer
met me praten.

Ik lig in bed en denk
aan Bram. Als vaders
boos zijn moeten wij
dat dan ook?

Buiten trekt de avond
zijn blauwe kleren aan.
Morgen lopen Bram en ik
gewoon samen naar school.

Rijke teksten voor ALLE leerlingen - hoe

Woordenschat

de buur
de vriend
goede buren
ruzie maken
ruzie hebben

Voorkennis activeren
Nieuwe of al gekende woordenschat aanleren /
herhalen

- *Wie heeft er buren?*
- *Zijn het goede buren?*
- *Welke foto past het beste bij jouw buren? Waarom?*

Prikkelende vragen

- Laat de leerlingen alle hulpmiddelen die ze kunnen vinden gebruiken om te noteren wat er gebeurt en wat er gezegd wordt op de foto's (elkaar, woordenboek, vertaalapp, ...).

Scaffolding

- Er zijn twee opties: ofwel geef je elke groep foto's van buren die ruzie hebben en foto's van buren die vriendschappelijk met elkaar omgaan. Of je kiest ervoor om de ene groep enkel foto's te geven van buren met ruzie en een andere groep enkel foto's van vriendschappelijke buren. Deze optie is iets gemakkelijker.

Differentiatie

Voorbeeld:
Vier, drie, twee, een, nul
(Annelies Verbeke)

Korte inhoud

Mai woont op de vierde verdieping van een flatgebouw, maar ze kent er niemand. Plots staat haar buurvrouw aan de deur. Ze huilt, want ze is haar kanarie kwijt ... In dit verhaal maken we kennis met verschillende personages die op de vier verdiepingen van een flatgebouw leven. Ze wonen in 'kleine kubusjes boven elkaar'. Allen kennen ze angst en verlies, allen zijn ze op zoek naar verbinding.

Wat opvalt in deze tekst is dat zowel in de structuur (4 verhaaldelen), als in de inhoud (4 verdiepingen) als in de vormelijke kenmerken (4 namen die beginnen met de M), als in de titel het spanningsveld tussen eenzaamheid en verbinding terugkomt.

Rijke teksten voor ALLE leerlingen - hoe

Centrale thema's

eenzaamheid angst
verlies verdriet

Breed thema

de nood aan verbondenheid

- *Ben jij soms eenzaam? Mis je soms iets of iemand? Wanneer?*

Prikkelende vraag

- Laat leerlingen antwoorden in de thuistaal (met vertaalsoftware)/ het Engels en herformuleer hun antwoorden in correct Nederlands.
- Herformuleer gebaren en uitingen van leerlingen en modelleer zo de zinsstructuur.

Scaffolding

- Laat leerlingen hun gevoelens tekenen en formuleer zelf correcte zinnen bij hun tekeningen.

Modelleren

“Rijke teksten vragen om
tijd” (Jona Hebbrecht)

Hoe vind je rijke teksten?

taal:
unie

Selectiecriteria

Hoe een goede tekst selecteren? checklist

Heb je een rijke tekst in handen? Als je tekst per onderdeel aan meerdere kenmerken voldoet, dan ben je op weg naar een goede tekst! Je hoeft niet alle boxen te kunnen afvinken. Scoorde je op een aantal onderdelen 'nee'? Probeer die dan om te buigen tot 'ja'.

Rijke en authentieke tekst?	Ja/nee?
Bevat de tekst informatie die van nut kan zijn in het echte leven of in de echte wereld buiten het klaslokaal? <i>Een goede tekst moet boeiend zijn, maar moet ook informatie bevatten die relevant en nuttig blijft voor de leerling, tijdens en na afloop van de les.</i>	
Helpt de inhoud de leerlingen om hun ervaringen te relateren aan die van anderen (inclusief anderen buiten het eigen klaslokaal)? <i>De tekst heeft betrekking op de leefwereld van de leerlingen. Daarnaast helpt de inhoud van de tekst de leerlingen om hun ervaringen en situatie te relateren aan de wereld als geheel.</i>	
Leent de tekst zich ertoe om productieve taaltaken voor de leerlingen op te stellen? <i>Productieve taaltaken zijn taaltaken die werken aan spreken of schrijven. Bovendien kan een goede tekst leiden tot verschillende opdrachten.</i>	
Is de inhoud van de tekst authentiek en leent deze zich tot verdere verdieping en verkenning? <i>Een authentieke tekst is een tekst die niet bewust is aangepast om te gebruiken in een onderwijscontext. Leerlingen willen het gevoel hebben dat wat ze in de klas lezen, ook in de praktijk kan worden toegepast.</i>	
Complexiteit van de tekst	
Bevat de tekst volwaardige, langere zinnen met verbindingswoorden? <i>Voorbeelden van verbindingswoorden: daarna, wanneer, omdat, kortom, wanneer, echter, tenzij ...</i>	
Is er sprake van een elementaire verhaalstructuur? <i>Bij een elementaire verhaalstructuur creëert de schrijver uitdaging, wekt hij interesse en neemt hij de lezer mee op weg naar mogelijke antwoorden.</i>	
Bevat de tekst natuurlijk taalgebruik? <i>Natuurlijk taalgebruik is het alledaagse taalgebruik, waarin men loskomt van een al te formele woordkeuze. Bij teksten ligt de nadruk op schrifttaal. Schrifttaal zijn alle uitingen in geschreven taal alsook woorden en woordcombinaties die vooral in geschreven taal voorkomen.</i>	
Bevat de tekst een gevarieerde woordenschat met een aantal laagfrequente woorden? <i>Laagfrequente woorden zijn woorden die door een deel van de klas niet gekend zijn en in specifieke teksten vaak terugkomen.</i>	
Worden er (causale) verbanden gelegd tussen tekstgedeelten? <i>Door die verbanden tussen de tekstgedeelten hangen de delen van de tekst goed samen.</i>	
Gaat het om een doorlopende tekst en niet om losse tekstfragmenten?	
Ondersteunen de illustraties de tekst en worden deze niet enkel gebruikt ter verlevendiging?	

Erna van Koeven en Anneke Smits

Rijke taal

Taaldidactiek voor het basisonderwijs

Gobyn, S., et al. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen - inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.

KU LEUVEN CTO
CENTRUM VOOR TAAL & ONDERWIJS

taal:
unie

Selectiecriteria rijke teksten

Algemeen

- De tekst is **authentiek** en in zijn **oorspronkelijke vorm**. Dat betekent dat de auteur zijn volle taalrijkdom heeft ingezet en dat de tekst niet is aangepast voor didactische doeleinden.
- Het thema van de tekst is **relevant** en van belang voor het echte leven en de echte wereld.
- De tekst leent zich tot **verdieping of verbreding** binnen hetzelfde thema.

Structuur

- Er is een **elementaire tekst – of verhaalstructuur** aanwezig: de auteur stelt een vraag of wekt vragen op, creëert een uitdaging, wekt interesse van de lezer en laat mogelijke oplossingen zien.
- De verschillende onderdelen van de tekst worden met elkaar verbonden en er is een **samenhang** merkbaar.
- Eventuele **illustraties en andere visuele ondersteuning** ondersteunen de tekst en kunnen het tekstbegrip bevorderen.

Zinsbouw

- De zinnen variëren tussen enkelvoudige en complexe zinnen met **verbindingswoorden**.

Taalgebruik

- De auteur legt veel **variatie** in zijn taalgebruik. Daardoor is de tekst aantrekkelijk en uitnodigend om te lezen.
- De tekst is **beeldend** geschreven: figuurlijk taalgebruik, vergelijkingen, ... De tekst motiveert om je eigen beeld te creëren.
- Het taalgebruik van de tekst is **natuurlijk**: er is een evenwicht tussen formeel en informeel taalgebruik.

Woordenschat

- De tekst bevat een gevarieerde woordenschat.
- In de tekst is er een evenwicht tussen laag- en hoogfrequente woorden.

De selectiecriteria werden samengesteld door de werkgroep die aan de basis lag van deze website. Ze baseerde zich hiervoor op de [checklist rijke teksten van de KU Leuven](#) en de selectiecriteria voor rijke teksten uit het boek *Rijke Taal* (2020) van Erna van Koeven en Anneke Smits.

Vertaling naar de website

taal:
unie

Prikkelende vragen

- Aanzetten tot denken
- Andere perspectieven

Brede thema's

- Verbanden leggen tussen onderwerp en wereld
- Kennisopbouw: evenwichtige verdeling tussen nieuwe en onbekende / eenvoudige en complexe relaties

Domeinen

- Vakoverstijgend werken bevorderen
- “Lezen om te leren”

Meester Mo

Prikkelende vraag

...r je

Meester Mo is de gymleraar van Deetje en Vito. Er doen allerlei verhalen over hem de ronde en hij is strenger dan de andere leraren. Op een dag komen Deetje en Vito

📖 Vanaf hier kun je de hele wereld zien

👤 Enne Koens

🔪 Maartje Kuiper

👤 Luitingh-Sijthoff

📅 2021

📖 Verhalend

📄 Boekfragment

Breed thema

Burgerschap, Ik en

Domein

en ruimte

👤 8 - 10 jaar

Lees deze tekst samen met ...

- Lieve Helena

taal:
unie

Soorten teksten

Informatief

Verhalend-informatief

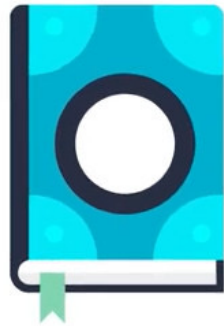

Verhalend

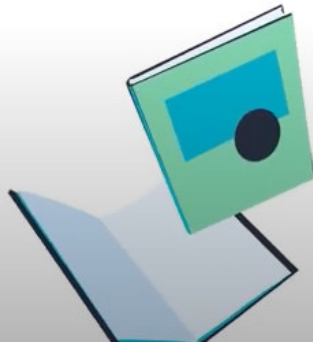

Beschouwend

Bronnen

Het Nieuws

Wat zoek je?

Filter op tekstgenre

- Informatief (3)
- Verhalend (3)
- Verhalend-informatief (3)

Filter op teksttype

- Artikel (3)
- Audioboeken (3)
- Blogpost (3)
- Boekfragment (3)
- Gedicht (3)
- Kortverhaal (3)
- Podcast (3)
- Webtekst (3)

Filter op thema

- Conflict (3)
- Groei (3)
- Toekomst (2)
- Water en wind (2)

Filter op trefwoorden

- Burgerschap (3)
- Economie (3)
- Historisch bewustzijn (3)
- Ik en de ander (3)
- Kunst en cultuur (3)
- Lichaam en geest (3)
- Natuur en klimaat (3)
- Wereld en ruimte (1)
-

Wiskunde, wetenschappen en techniek
(0)

Filter op leeftijdsindicatie

- 10 - 12 jaar (3)
- 12 - 14 jaar (3)
- 14 - 16 jaar (3)
- 16 - 18 jaar (3)
- 6 - 8 jaar (3)
- 8 - 10 jaar (3)

Zoeken

[Filters verwijderen](#)

Filmpje

taal:
unie

2024: het jaar van rijketeksten.org

- Sterke uitbreiding van de website – tot 1000 teksten
- Focus op doelgroepen: jonge lezers / moeilijke lezers / informatieve teksten/ graphic novels / poëzie / ...
- Ontwikkeling van inspiratiemateriaal

Vragen?

Bronnen / Meer lezen

- Bombeke, G. (2021). Wat vraag je nu eigenlijk? Over vragen stellen bij teksten. *Fons*, jrg. 6, nr. 4.
- Bombeke, G. (2022). Presentatie *Rijke teksten in de klaspraktijk*. Brussel, 28 september 2022.
- Gobyn, S., et al. (2019). *Sleutels voor effectief begrijpend lezen – inspiratie voor eigentijdse didactiek in het basisonderwijs*. Brussel: Vlaamse Onderwijsraad.
- Land, J. (2009). *Zwakke lezers, sterke teksten? Effecten van tekst- en lezerskenmerken op het tekstbegrip en de tekstwaardering van VMBO-leerlingen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Van Silfhout, G. (2014). *Leuk om te lezen of makkelijk te begrijpen? Optimaal begrijpelijke teksten voor het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Pereira, C. & Nicolaas, M. (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Den Haag: Algemeen Secretariaat van de Taalunie.
- Pereira, C. & Rijckaert, H. (2021). Werken met rijke teksten voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie. In Mottart, A. & Vanhooren, S. (Eds.). *35ste HSN-Conferentie*, (pp. 25-28). Gent: Skribis.
- Rijckaert, H. & Pereira, C. (2021). *Effectief leesonderwijs in de lerarenopleiding: kansen, drempels en uitdagingen*. Den Haag: Algemeen Secretariaat van de Taalunie.
- Van Koeven, E. & Smits, A. (2020). *Rijke taal. Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Van Koeven, E. & Smits, A. (2023). *Rijke taal (v)mbo. Taaldidactiek voor het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs*. Amsterdam: Boom uitgevers
- Van den Ende, H. & Jongstra, W. (2020). Werken aan leesbegrip én leesmotivatie met behulp van schurende en naburige teksten; Lezen ... argumenteren: meer lezen ... meer weten. *Tijdschrift Taal*, jrg. 11, nr.17, pp. 20-23.

Met dank aan...

- Gino Bombeke, pedagogisch begeleider KOV en lerarenopleider KU Leuven
- Adviesgroep PONT2
- Werkgroep en redactieraden